

ՄԻՋՆՈՐԴ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌԸ. *)

1902 թ. նոյեմբերի 2, 10, 12, 16, 19, 20, 28, և 29-ին և դեկտեմբերի 1, 8, 9, 10, 19 ու 22-ին, միջնորդ դատաւորներ Արշակ Պարոնեանց, Ֆեօօր Բիկով, Աստուածատուր Վաչեան, Արնօլդ Ֆէյզլ և Ստանալիսլաւ Վօնսովիչ՝ Բագուի նոտար Անդոգերսկու ձեռքով 1902 թ. հոկտեմբերի 23-ին վաւերացրուած № 5364 միջնորդական պայմանագրի սահմաններում և վիճող կողմերի ներկայացրած գրաւոր ու բերանացի բացատրութիւնների, վկաների ցուցմունքների և առևտրական գրքերի բովանդակած փաստերի հիման վրայ քննելով Բագուի առաջին գիլդիայի վաճառական Նիկիտա Շահգիդանեանի և երգուեալ հաւատարմատար Գարեգին Ենգիբարեանի փոխադարձ քաղաքացիական պահանջները, որոնք ծագել են Ենգիբարեանի՝ Շահգիդանեանի գործերի կառավարիչ լինելուց, և նրանց մէջ տեղի ունեցած տարաձայնութիւնները բարոյական տեսակէտից, եկան հետեւեալ եզրակացութեան.

Շահգիդանեանը գրաւոր կերպով հետեւեալ պահանջներն էր յայտնել միջնորդ դատարանին. 1) Ենգիբարեանը 1901 թւին, իբրև կառավարիչ, պէտք է ճտանար 9080 ռուբլի, մինչդեռ Ինքնագլուխ ցուցակադրել և ստացել է 13,000 ռ.: Այդ դժգոհութեան դէմ այն առարկութիւնը բերուեց, թէ աւելորդ 3,000 ռ. ստացուել է տիկին Զ. Շահգիդանեանի թոյլտուութեամբ և Նիկիտա Շահգիդանեանի գիտութեամբ: Թէպէտև այդ հանգամանքը կարող էր յայտնի լինել Շահգիդանեանին, քանի, որ ուճիլը գրուում էր մատենների և պահանջողական տոմարների մէջ, բայց ի նկատի ունենալով, որ չը հաստատուեց, թէ տիկին Զ.

*) Խմբագրութիւնն ի պատասխան պ. Գ. Ենգիբարեանի կողմից «Մուրճի» անցեալ № ում դետեղուած նամակին տպում է այս վճիռը:

Շահգիրդանեանը համաձայնութիւն է տուել ոռճիկը աւելացնելուն, և այն, որ պէտք էր գրաւոր կերպով փոխել Ենգիրբարեանի կառավարութեան համար ստացած ոռճիկին վերաբերեալ գրաւոր պայմանները, միջնորդ դատարանը արդարացի է համարում բաւարարութիւն տալ Շահգիրդանեանի այդ պահանջին:

2) Ենգիրբարեանը իր ոռճիկը մատեան է գցել սկսած 1898 թ. յունիսի 1-ից, մինչդեռ նա սկսել է կառավարել 1898 թ-ի յուլիսի 20-ից: Գործի հանգամանքները ցոյց տուին՝ մի կողմից, որ Ենգիրբարեանը իսկապէս սկսել է կառավարել 1898 թ-ի յուլիսի 20-ին, իսկ միւս կողմից, որ այդ 1250 ուրլին Ենգիրբարեանը ստացել է Շահգիրդանեանից մուրհակներով ուրիշ գումարների հետ՝ առաջին տարուայ վերջում կազմուած հաշվեկշռի համաձայն, այնպէս որ Շահգիրդանեանը կարող էր իմացած լինել, թէ Ենգիրբարեանը ուրիշ գումարների հետ այդ գումարն էլ է ստացել: Բայց որովհետեւ Շահգիրդանեանի այդ հանգամանքին տեղեակ լինելը միմիայն հնարաւոր է համարւում և ոչ թէ անպայման ապացուցուած, ուստի միջնորդ դատարանը գտնում է, որ պէտք է բաւարարութիւն տրուի ն'այդ պահանջին:

3) Ենգիրբարեանը Շահգիրդանեանի գրամարկդից վճարել է 4000 ռուբլի „Бакинское Общество русской нефти“ ընկերութեան բաժնետոմսերի (ակցիա) համար, որ սակայն գնել է իր անունով: Ենգիրբարեանը առարկում է, թէ Շահգիրդանեանի համաձայնութեամբ, հաշիւները մաքրելուց յետոյ պէտք է վրձառէր, թէ ում պէտք է պատկանէին գնուած արժեթղթերը, ինչպէս նաև ստացուած շահաբաժնի (դիվիդենտի) մի մասը ցուցակագրուած են Շահգիրդանեանի առևտրական մատենանում: Հաւանական համարելով այդ բացատրութիւնների կանոնաւորութիւնը, բայց ի նկատի ունենալով, որ այդ արժեթղթերը անուանական են և մինչև այժմ էլ Ենգիրբարեանի անունով են ու նրա մօտ են գտնուում, միջնորդ դատարանը արդարացի է համարում պահանջել Ենգիրբարեանից այդ ակցիաների արժէքը:

4) Այն 300 ուրլին, որ Ենգիրբարեանը իբր պարտք վերցրել է Շահգիրդանեանի գրամարկդից 1902 թ. յունուարին, նա պէտք է վերադարձնէ Շահգիրդանեանին:

5) 1899 թ. մարտի 30-ի № 797 օրդերով Ենգիրբարեանը գրել է նախ Դօլուխանեանին „ВЪ ВОЗВРАТЬ“ 1700 ուրլի, իսկ յետոյ, ինչպէս երևում է Ենգիրբարեանի մակագրութիւնից, Դօլուխանեանի միջոցով Ենգիրբարեանին ВЪ ВОЗВРАТЬ: Ի նրկատի առնելով, որ օրդերի սկզբնական խմբագրութեան չնորհիւ այդ գումարը մատենանում գրուած է ի հաշիւ Դօլուխան-

եանի, այդ դումարը կարող էր սխալմամբ չը մտնել Ենգիրբարեանի հաշի մէջ, ուստի միջնորդ դատարանը արդարացի է գտնում պահանջել Ենգիրբարեանից յօգուտ Շահգիդանեանի այդ 1700 ռուբլին, իբր մի գումար, որ Ենգիրբարեանը ստացել է, բայց չէ մտցրել իր անձնական հաշի մէջ:

6) Այն 200 ռուբլին, որ Ենգիրբարեանը իբր պարտք տուել է Բարխուդարեանին, դատարանը արդարացի է համարում գրցել Ենգիրբարեանի հաշի մէջ:

և 7) Վերոյիշեալ դումարների օրինական (տարեկան 6) տոկոս՝ ստացման օրից մինչև վճարման օրը: Այդ պահանջին դատարանի վճռով պէտք է բաւարարութիւն տրուի:

Շահգիդանեանի մնացած պահանջների վերաբերմամբ միջնորդ դատարանը եկաւ հետեւեալ եզրակացութեան.

1) Բենենսօնի հետ կապած պայմանագրին վերաբերեալ պահանջը.

1888 թւին Շահգիդանեանը քաղաքից կապալով վերցրել էր մի հողաբաժին՝ քառակուսի սաժէնը 50 կոպէկով, 12 տարով, կրկին 12 տարով վերանորոգելու իրաւունքով, բայց այնքան վճարով, որքան նշանակած կը լինի կողքի հողաբաժինների համար: 1896 թւին Ենգիրբարեանը այդ հողաբաժինը տալիս է Բենենսօնին 12 տարով, սաժէնը 50 կոպէկով, այն պայմանով, որ Շահգիդանեանը պարտաւոր է քաղաքից կապալով վերցրնել այդ հողաբաժինը նոր ժամանակամիջոցով. առաջին պայմանաժամի լրանալուց յետոյ, 1900 թւին, քաղաքը քառակուսի սաժէնին պահանջեց 5 ռուբլի կապալադրամ, որով Շահգիդանեանը տարեկան վնաս կրեց 9000 ռուբլի, որ Բենենսօնի հետ կապած պայմանագրի ամբողջ ժամանակամիջոցի ընթացքում կ'անէր 72,000 ռուբլի: Ենգիրբարեանը այդ հաշիւը մաքրել է՝ վճարելով Շահգիդանեանի կողմից Բենենսօնին 25,000 ռուբլի: Շահգիդանեանը պահանջում էր այդ դումարը Ենգիրբարեանից: Սակայն միջնորդ դատարանը անձնար գտաւ բաւարարութիւն տալ այդ պահանջին, որովհետև Ենգիրբարեանը ներկայացրեց Շահգիդանեանի տուած ստորագրութիւնը, որ գրուած է 1898 թւին, երբ Ենգիրբարեանը նորից ծառայութեան էր մտնում Շահգիդանեանի մօտ, և որի մէջ Շահգիդանեանը կանոնաւոր է ճանաչում Ենգիրբարեանի բոլոր արածները 1895—97 թ. կառավարութեան ընթացքում:

2) Այն պահանջը, որ վերաբերում է «Սամուր» ընկերութեան բաժնետոմսերի գնմանը ի հաշիւ Շահգիդանեանի յանուն Ենգիրբարեանի.

Թէպէտև դատարանը գտնում է, որ «Սամուր» ընկերու-

թեան բաժնետոմսերի գնումը վնասաբեր է եղել թէ բտար-
ժէքի և թէ այն պատճառով, որ այդ բաժնետոմսերի գինը և
«Սամուր» ընկերութեան պարտքերը վճարուած էին այն ժամա-
նակ, երբ Շահգիդանեանք ինքը փողի չափազանց կարիք ունէր
և մեծ ստիկոսներ էր վճարում իր պարտքերի համար, այնուա-
մենայնիւ դատարանը չէ կարող այդ պահանջը բաւարարու-
թեան արժանի համարել, որովհետեւ դատարանի կարծիքով այդ
գնման պատասխանատուութիւնը չէ կարելի ենգիբարեանի վը-
րայ գցել, քանի որ չէ ապացուցուած նրա (այդ գնման) ան-
պայման վնասակարութիւնը Շահգիդանեանի համար:

3) Շահգիդանեանը պահանջում է, որ ենգիբարեանը հա-
շիւ ներկայացնէ:

Թէպէտև միջնորդ դատարանը գտնում է, որ ենգիբարեա-
նը իր ամբողջ ծառայութեան ընթացքում ոչ մի անգամ հաշիւ
չէ ներկայացրել և նոյն իսկ իր ծառայութեան պայմանաժամը
լրանալիս հրաժարուել է հաշիւ ներկայացնելուց, այնուամե-
նայնիւ դատարանը գտնում է, որ չէ կարելի ենգիբարեանին
պարտաւորեցնել հաշիւ ներկայացնել թէ այն պատճառով, որ
մատենաները քառասային դրութեան մէջ են և անկարելի է հա-
շիւ կազմել, և թէ այն պատճառով, որ միջնորդական պայմա-
նագրի համաձայն ներկայ միջնորդ դատարանի վճռով վերջա-
նում են վճող կողմերի բոլոր փոխադարձ հաշիւները:

4) Այն պահանջը, թէ ենգիբարեանը պարտաւոր է վերա-
դարձնել Այվազովից Շահգիդանեանին յանձնելու համար ստա-
ցած 1,000 ռուբլին, արժանի չէ բաւարարութեան, որովհետեւ
բաւական հիմք չը կայ ենթադրելու, թէ Շահգիդանեանը ի-
մանալով, ինչպէս այդ ապացուցուեց դատի ժամանակ, որ են-
գիբարեանը ստացել է այդ փողերը, երկու տարուայ ընթաց-
քում չէ պահանջել նրանից այդ դումարը:

5) Եարամիչեանի հետ կապած պայմանին վերաբերեալ
պահանջը արժանի չէ բաւարարութեան, որովհետեւ չէ ապա-
ցուցուած, թէ այդ պայմանը վնասաբեր էր Շահգիդանեանի
համար:

6) Շահգիդանեանի այն պահանջի նկատմամբ, որ վերաբե-
րում է այն հարցին, թէ ենգիբարեանը՝ Շահգիդանեանի կամ-
քի հակառակ՝ պայման է կապել Դօլուխանեանի հետ, միջնորդ
դատարանը ի նկատի առնելով, որ պայմանը ստորագրուած է
Շահգիդանեան ամուսինների ձեռքով, և որ ոչնչով չէ ապացու-
ցուած, թէ ենգիբարեանը նրանց ճիշտ չէ հաղորդել պայմա-
նագրի բովանդակութիւնը,—գտնում է, որ չէ կարելի բաւա-
րարութիւն տալ այդ պահանջին:

7) Այն հանգամանքը, որ Ենգիբարեանը գանգատ չէ տուել աւելորդ պետական տուրք վերցնելու գէմ, միջնորդ դատարանը չէ կարող դրա համար մեղադրել Ենգիբարեանին, հնարաւորութիւն չ'ունենալով պարզելու այն հարցը, թէ արդեօք կանոնաւոր կերպով է որոշել տուրքը արքունական պալատը, ուստի և միջնորդ դատարանը բաւարարութեան արժանի չէ համարում Շահգիդանեանի այն պահանջը, որ վերաբերում է իր օգուտից վճարած տոկոսային տուրքին:

8) Շահգիդանեանի այն պահանջը, որ վերաբերում է այն տոկոսներին, որ Ենգիբարեանը աւելացնում էր իր անժամանակ ստացած ռոճկի վրայ, դատարանը արժանի չէ գտնում բաւարարութեան, որովհետեւ արդարութիւնը պահանջում է, որ չափազանց ուշ ստացուող ռոճկի վրայ աւելացուեն տոկոսներ, մասնաւանդ որ այս գէպքում աւելացրած տոկոսը չափաւոր է (եօթ):

9) Շահգիդանեանի մնացած պահանջները միջնորդ դատարանը քննութեան չէ ենթարկում, որովհետեւ Շահգիդանեանը հրաժարուեց այդ պահանջներից:

Ենգիբարեանի քաղաքացիական պահանջներից, իբր ապացուցած՝ բաւարարութեան արժանի են հետեւեալները.

ա. 5,000 ռուբլի, որ ղեռ չէ վճարուած նրան ի հաշիւ 1902 թ. լունուար ամսի ռոճկի, և այդ դումարի օրինական տոկոսները 1902 թ. փետրուարի 1-ից մինչև վճարման օրը:

բ. 4,000 ռ. վնաս, որ Ենգիբարեանը կրել է այն վիրաւորանքի շնորհիւ, որ Շահգիդանեանը նրան հասցրեց 1902 թ. փետրուարի 6-ին և որը, միջնորդ դատարանի կարծիքով Ենգիբարեանին զրկեց իր սովորական գործով զբաղուելու հնարաւորութիւնից 10 ամսուայ ընթացքում:

Վերոյիշեալ նկատումներով և հաշուկշուելով վճողների փոխադարձ քաղաքացիական պահանջները, միջնորդ դատարանը որոշեց պահանջել Գարեգին Ենգիբարեանից յօգուտ Նիկիտա Շահգիդանեանի 6,643 ռ. 50 կ., իսկ որովհետեւ Ենգիբարեանը այդ պահանջի գէմ ներկայացրեց Շահգիդանեանի՝ 1901 թ. նոյեմբերի 20-ի թւակիր պարտամուրհակը, որով Շահգիդանեանը պէտք է տալ նրան 5,000 ռուբլի գրամազուլ և 275 ռ. տոկոս, ուստի վերջնական հաշւով պէտք է Ենգիբարեանից յօգուտ Շահգիդանեանի պահանջել ընդամենը 1368 ռ. 50 կ. օրինական (տարեկան 6) տոկոսներով այստարուայ դեկտեմբերի 22-ից մինչև վճարման օրը:

Գալով միջնորդ դատարանին ենթակայ բարոյական հարցերին, դատարանը եկաւ այն եզրակացութեան.

1) Որ Գարեգին Ենգիբարեանը այն երեք և կէս տարուայ ընթացքում, երբ նա կառավարում էր Շահգիդանեանի գործերը, իր պարտականութիւնների կատարման մէջ ցոյց է տուել ծայրայեղ անհոգութիւն, այն է՝ անփոյթ կերպով է վարել առևտրական մատենաները և պարբերական հաշիւներ չէ տուել իր կառավարչութեանը յանձնուած գործերի վերաբերմամբ, բայց նրա վարմունքների մէջ միջնորդ-դատարանը չը նկատեց զուրկեան մի նշան:

2) Որ 1902 թ. փետրուարի 6-ին Բագուի ժողովարանում Շահգիդանեանի կողմից Ենգիբարեանին հասցրած ծանր վիրաւորանքը արժանի է պարստանքի և ըստ էութեան անարդար է, բայց այդ վիրաւորանքին առիթ էին տուել՝ այն հանգամանքը, որ Ենգիբարեանը հրաժարուում էր հաշիւ տալուց, և միւս կողմից մի քանի փաստեր Ենգիբարեանի կառավարչական գործունէութիւնից, որոնք նոր էին յայտնի դարձել Շահգիդանեանին, և որոնք հիմք էին տուել Շահգիդանեանին, որ անկարող էր բաղմակողմանի կերպով քննել այդ փաստերը, կարծելու, թէ Ենգիբարեանը ի չարն է գործ դրել իր դիրքը:

3) Որ Ենգիբարեանի պաշտօնաթողութիւնը, փետրուարի 6-ի դէպքը և Ենգիբարեանի ու Շահգիդանեանի մէջ եղած բոլոր անձնական տարաձայնութիւնները ծագել են բացառապէս գործնական յարաբերութիւնների պատճառով, առանց կողմնակի անձանց որևէ մասնակցութեան:

4) Որ այս վճռի կայանալովը՝ ընդմիշտ վերջացած են համարուում այն բոլոր երկուստեք պահանջները, որոնք ծագել էին Շահգիդանեանի և Ենգիբարեանի մէջ՝ Ենգիբարեանի կառավարչութեան առիթով: